

**TARİHİ ÇANAKKALE SERAMİKLERİNİN YENİDEN
ÜRETİMİNE YÖNELİK
GÜNCEL-TEKNOLOJİK DENEMELER**

Serap IŞIKHAN

Yrd.Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Geleneksel Türk Sanatları Çini Bölümü
serap.savas@deu.edu.tr

Öz

Tarihi Çanakkale Seramikleri üretim teknolojisi, form ve desen anlayışı ve yakın tarih sanatsal üretimi olması bakımından yeniden üretimlerine yönelik bir çalışmaya imkân vermektedir. Günümüzde hala pek çok orijinal örneğine ulaşılma rahatlığı da bunu açıkça ortaya koymaktadır. Müzeler, koleksiyonerler ve antikacılar da halen bir 20.yüzyıl Çanakkale seramiği bulmak mümkün olmaktadır. Bu da yeniden üretim çalışma ve araştırmalarında önemli bir veridir. Çanakkale seramikleri çok çeşitli desenleri ve formlarıyla yaratıcı güce sahip eserlerdir. 17. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıl ilk yarısı arasında tarihlenen örnekleri ustalıklı işlenmiş zevkli desenleriyle ilginçtir. 19. yüzyıl ikinci yarısı, 20. yüzyıl başı örnekleri, genelde farklı astar yapıları ve süslü eserleri ile dikkat çekmekle beraber, bezemeleri ve kabartmalarıyla çok ilginç, modern sanatın en aşırı örnekleriyle paralel tutulabilecek seramiklerdir. Yapılan araştırmalara göre geleneksel Çanakkale çömlek yapımında kullanılan çömlekçi çamuru, boya ve sır maddeleri genellikle yöreden temin edilirdi. Formların üretiminde kullanılan çamur, astar ve astar yapısı, uygulama şekli, boya yapımında kullanılan metal oksitler ve kullanım şekli ve sır yapısı, sırlama yöntemleriyle fırınlanmasına kadar bu çalışmada pek deneme yapılarak üretim teknolojisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, seramik, çini, çini teknolojisi, sır, boya, kil

**The Production Technology of Çanakkale Ceramics, the
Techniques and Reproduction**

Abstract

The production technology of Çanakkale ceramics allows a kind of reproduction work which can be done towards their form/pattern concept and artistic production. Today, this is obvious because of the ease of

reaching many original ceramic works. It is still possible to find a 20th century Çanakkale ceramics in a museum, or in a collection, or in an antique shop. This is an important data for reproduction works and researches. With their various kinds of patterns/ornamentation and forms, Çanakkale ceramics have the factor of creativity. Çanakkale ceramics which are dated between the end of 17th century and the first half of 19th century, display tasteful ornaments applied skillfully. The ceramics of the second half of 19th century and the beginning of 20th century are significant with their different undercoatings, ornamentation and reliefs which can be considered as having similarities with extreme works of modern art. According to researches, the potter's mud, paints and glaze used for the production of traditional Çanakkale pots, are usually found and provided in the region. Places in which the potter's mud can be found are Eceabat, Akköy, Esenler and Jandarma Mevkii. In this project, the mud, undercoating, application technique, metal oxides in paints, their usage, glaze and glazing methods and firing are experimented and the production technology is examined.

Keywords: Çanakkale, ceramic, tile, technological of tile, pigment, glaze, clay

Giriş

Tarihi Çanakkale seramikleri 20.yüzyıl ilk yarısına kadar üretilmiş olup dönemin yaşam tarzından sanat anlayışına kadar birçok izi barındırmaktadır. O dönemden kalan ve çok az örneği olan Çanakkale seramiklerinin gelecek nesillere aktarılabilmesi ve yeniden üretimlerinin yapılarak günümüzde yer alabilmesi bu çalışmanın temel amaçlarındandır.

Ülkemizde geleneksel halk sanatları giderek yok olmaktadır. Bu yok oluşun başlıca sebepleri olarak endüstrileşmeyi ve halk sanatlarımızı küçümsemeyi/değer vermemeyi sayabiliriz. Özellikle Çanakkale seramikleri çanak-çömlekçilikte başlı başına bir ekol sayılır. Bir şehre adını verebilecek kadar köklü bir sanat olan Çanakkale seramikçiliği, özgün üretim teknikleri ve teknolojiyle Çanakkale seramiklerinin günümüzde yeniden üretimlerinin yapılarak canlandırılması ve kaybolup gitmesine engel olunması bakımından son derece önemlidir.

Yapılan araştırmalara göre, Çanakkale seramik ve çömlek yapımında kullanılan hammaddeler, çömlekçi çamuru olarak kullanılan ve rengi yöreden yöreye farklılık gösteren toprak (kil), form dış yüzeyini kaplayan ve ürüne bazı dekoratif değerler katan sıvı bir kil tabakası olarak tanımlanan astar, çeşitli boyar maddelerden elde edilen ve formun dekorlanmasında kullanılan renkli boyalar ve seramik çamurlarının üzerinde, artistik ve endüstriyel amaçla kullanılan, pişirim sonucunda elde edilen, kullanma yüzeylerini dış etkenlere daha dayanıklı hale getiren ince camsı tabaka olan da sırdır. Bu hammaddeler Çanakkale civarı yöreleri olan Eceabat, Akköy, Esenler ve Jandarma Mevkii'lerinden temin edilmekteydi.

Bu çalışma, Çanakkale seramiklerinin yaşatılması adına Çanakkale'de bulunan çömlekçi atölyelerinden müzelere ve eğitim kurumlarına kadar inceleme ve araştırması yapılarak hazırlanmıştır. Ayrıca tarihi Çanakkale seramiklerinin son dönemlerinde seramik yapan ustalarla da bizzat görüşülerek fikirleri alınmıştır. Yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda, Çanakkale Seramikleri'nin üretiminin günümüz teknolojisi ile yeniden üretilebilir ve benzer yeni tasarımlarla güncel üretimler yapılarak devam ettirilebilir olduğuna dair bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

ÇANAKKALE SERAMİKLERİNİN TARİHÇESİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Tarihçe

Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'si ve Evliya Çelebinin Seyahatname'sinde 'Kale-i Sultaniye' olarak geçen Çanakkale, Kale-i Sultaniye adını 15.yüzyılda boğazın iki yakasına Türkler tarafından yapılan kalelerin 16.yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman tarafından onarılmasının ardından almıştır. 18.yüzyıl ortasından 20.yüzyıl başlarına kadar önemli bir seramik merkezi olan Çanakkale'ye, 19. yüzyılın gezgin ve araştırmacısı Moltke, yazılarında bazen "Boğaz Hisar" da denildiğinden bahsetmiştir. Daha sonraları da 'Kale-i Sultaniye' yerine çanak çömlek sanayinin gelişmesinden ve kalesinden dolayı "Çanakkale" denilmiştir (Sanay 1989:4).

17.yüzyıl sonlarından 19.yüzyıl sonuna kadar pek çok gezginin seyahatnamelerinde çanak-çömlek yapımından söz edilmektedir. Sözgelimi 1740'ta İngiliz seyyah Richard Pococke, Çanakkale 'de gördüğü çanak-çömleğin Delft örneklerine benzerliğinden, bu devirde nüfusun ipek, yelken bezi ve çanak-çömlek ticaretiyle geçimini sağladığından bahseder (Öney 1991:106).

19.yüzyılın ikinci yarısında çömlekçilik şehrin en önemli gelir kaynağıydı. Bu tarihlerde Şemseddin Sami, Çanakkale’de fabrika büyüklüğünde 12 çanak-çömlek atölyesinin bulunduğunu yazar (Bakla 1991: 19). Bu tarihlerde yurt dışına en büyük satışlar Kıbrıs, Yunanistan ve Romanya’ya yapılmıştır. 1890’da toplam satılan çanak çömleğin sayısı 1.585.790 adettir. 1899 tarihinde ise 1.431.566 adet seramik yalnızca dışarıya satılmış ve Mısır 389.750 parça seramik satın almıştır.

20.yüzyıl başlarında Çanakkale seramik atölyeleri birer birer azalmaya başlar. Bu durum birkaç nedene bağlıdır. Bu nedenlerden biri plastik kaplardır. Bu kaplara talebin yükselmesiyle seramik atölyeleri zaman içerisinde kapanmaya başlamış, Türklerle birlikte Ermeni ve Rum ustalarında çalıştığı atölyeler, ücretlerini ödeyemez duruma düşmüştür. 1965’lere kadar direnen bu atölyelerin sonucusu da şehrin içinde fazla duman yaptığı gerekçesiyle Belediye’nin aldığı kararla şehir dışına çıkarılmıştır. Bu kararla birlikte azalan müşterilerini de kaybeden atölyeler birer birer kapanmıştır (Bakla 1991: 19).

Özellikle Avrupalı diplomatlarca da ilginç bulunmaları sayesinde birçok gezgin, araştırmacı, tarihçi ve sefirin seyahatname sayfaları arasında yer edinmiş ve birçok seramiğin ülkemiz dışına da taşındığı belgelere geçmiştir. Şehri 1850’ye doğru ziyaret eden Albert Smith buradaki başlıca üretimin büyük sūrahilerden oluştuğunu ve "kaba, zevksiz... Ömrümde gördüğüm en çirkin şey ..." olarak nitelendirdiği geyik biçimindeki bir sūrahiyi satın aldığını belirtir (Küçükbiçmen2007:10). Kültürel mirasın günümüze ulaşabilen seramik eserleri kimi zaman estetik, kimi zaman teknolojik ilgilere cevap verirken, sistemli arkeolojik kazılarda ele geçen seramik eserler belli bir türün ticareti ve yayılımı, kültürlerin etkileşim noktaları hakkında çok önemli bilgiler sağlarlar.

1.2. Teknik Özellikleri

Çanakkale’de çömlek yapımında kullanılan çömlekçi çamuru, boya ve sır maddeleri genellikle yöreden temin edilirdi. Çömlekçi çamurları genellikle çevre yörelerden elde edilirdi. Yazın hazırlanıp kışın kullanılan çamur, çökeltme yöntemi ile havuzlarda yapılmaktadır. Bu yörelerden çıkarılan toprak, kurutulduktan sonra ahşap, tuğla, biriket veya betondan yapılmış birinci havuzda sulandırılarak karıştırılır. Çamur bu havuzda iyice eriyip boza kıvamına geldikten sonra atık maddelerin çamura karışmasını önlemek için altına ince kum, kül veya katıksız toprak eklenen dinlenme havuzuna küfelerde süzülerek boşaltılır. Güneş ve toprak boza kıvamındaki çamurun suyunu emer. Plastik kıvama gelen çamur, atölye içindeki çamur havuzuna konur, daha sonra bu havuzlardan

alınarak iyice yoğrulur ve kullanılır. Hazırlanan çamur eğer çok yağlıysa içine ince kum (mil) katılır. Böylece çamur direnç kazanmış olur.

1.2.1 Çamur Yapısı

Çanakkale’de kullanılan killer belli yörelerden çıkarılmıştır. Bu yörelerdeki killerin yapısındaki özellikler, tarihi Çanakkale seramiklerinin alt bünyesinde, astarında, boyasında ve sırnın renklendirilmesinde önemli rol oynamıştır.

Eceabat Kili: Çanakkale’nin Avrupa yakasındaki Gelibolu yarımadasında Eceabat civarından çıkarılır. İsmi bulunduğ yoreden almıştır. Rengi sarımsı bir kildir. Gelibolu yarımadasının Milli Park olması nedeniyle bölgeden kil çıkartılmamaktadır.

Akköy Kili: Çanakkale’nin Ezine ilçesine bağlı Akköy, Ezine’ye 9 km uzaklıkta ve Çanakkale’nin güney batısındadır. Burada köyün girişinde eski kiremit ocağı bölgesi ve köyün yakın yerlerinden genellikle kırmızı renk kil çıkartılır.

Esenler Kili: Çanakkale’nin kuzey doğusunda ve 3km uzaklıkta bulunmaktadır.

Jandarma Mevkii Kili: 1960’lara kadar bölgeden kil çıkarılmaktaydı. Ancak günümüzde Çanakkale’nin merkezinde kalmış kil yatağının bulunduğu bu yer, artık bir yerleşim yeri olmuştur (Karadeniz 1997:57).

1.2.2.Astar Yapısı ve Astar Uygulama Yöntemleri

Seramikte astar olarak bilinene madde, kuru kil ve suyun eşit oranda karıştırılması ile elde edilen, yarı sıvı, akıcı, ince taneli, uygulandığı seramik ürünün yüzeyini değiştiren, ürüne bazı dekoratif değerler katan sıvı bir kil tabakası olarak tanımlanan seramik çamurudur. Astar bir seramik ürünün yüzeyine uygulandığında rengini değiştiren, ürüne bazı dekoratif değerler katan renkli bir kil tabakasıdır. Dekorlama yöntemlerinin en önemlilerinden biridir (Çobanlı 1996:1).

Astarın sırdan ayrılan yönü sır gibi camsı olmayışı, tersine topraklı ve mat oluşudur (Arcasoy 1983:145). Kullanım amaçları ise ürüne renk vermek, estetik bir görünüm kazandırmak ve düzgün dokulu yüzeyler oluşturmaktır. Kil ve suyun karışımı astarsa da renk vermek kuruma ve pişme sırasında astarın gövdeyle uyumunu sağlamak ve gerekirse üstteki sırla pekişmesini sağlamak için içine birtakım maddeler katılabilir (Hommer1975:89).

Astarın kullanım amaçlarından biri de istenmeyen gövde rengini gizlemek veya bezemeli kaplarda güzel bir zemin oluşturmaktır. Bu amaçla kullanılanlar genelde beyaz veya açık renk pişebilen killerden yapılırlar. Bezemesiz kaplarda kullanılan astar ise kabın gövdesinde kullanılan kilin rafine edilmesinden (yabancı maddelerden arındırılmasından), bazen de bu kilin çeşitli renk veren oksitlerle renklendirilmesinden elde edilir. Boya killерinden, kaplama olarak kullanılan astarlardan fazlasıdır. Elde edilişleri hazırlanmaları aynı yöntemle yapılır. Doğal olarak renklendirilmiş veya çeşitli oksitlerle yapay olarak renklendirilmiş astar killерinden ibarettir.

Üretimi günümüzde neredeyse tamamen duran Çanakkale seramikleri, gerek üslup, gerekse desen ve renk açısından Türk seramik sanatına büyük yenilikler getirmiştir. Kaba kırmızı, ender olarak da bej çamurlu, sır altı tekniğiyle bezeli Çanakkale seramikleri ilginç desenleriyle dikkat çeker.

Astar uygulama tekniklerinin bir kısmı nemli veya deri sertliğindeki çömlerlerde, bir kısmı büskü pişirimi yapılmış kaplarda ve bir kısmı da pişmemiş kapların üzerinde kullanılırken diğer bir kısmında bu üç aşamada da kullanıla bilmektedir (Shefer 1976: 86). Bir seramik parçanın astarlanmaya hazırlanması için, ak çini ürünler hariç parça deri sertliğine dek kurutulur. Çoğu seramik ürünlerde astarlama işlemi, deri sertliğinde yapılır. Bu durumda astarın, üzerine çekildiği çamurdan biraz daha özlü olması gerekir (Arcasoy 1983: 145).

Nemli çömler üzerine uygulandığında, alttaki çamurdan yapılan astar daha iyi sonuç verir. Islak çömler üzerinde kullanım için yarı ya da yarıdan biraz fazla pişmemiş kilden oluşur. Kurutma sırasında bünye ve astar tabakası beraber küçülür. Bu astar bileşimi kuru ya da bisküvi pişirimi olmuş seramik bünyeye uygulandığında, astar kurudukça dökülüp çatlamaya eğilimlidir, çünkü kuru bünyede astardaki küçülmeye eşlik edecek bir küçülme olmayacaktır. Astartaki bu küçülmeyi azaltmak için pişmemiş kilin bir kısmı kalsine edilmiş kil ile yer değiştirir ya da feldispat veya nephelinesyenite gibi hammaddelerin katkı oranları artırılır. Astarlama kuru bünye üzerine yapılacaksa, pişmemiş kil oranı %30- %40, bisküvi üzerine yapılacaksa, %20- %25 kadardır (Shefer 1976: 89).

Yalnızca ak çini ürünler ve bazı pekişmiş seramik ürünler kuru veya bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra astarlanabilir (Arcasoy 1983: 146).

Astar; seramiğin bir kısmını daldırıp çıkararak, fırçalayarak, üzerine dökerek veya püskürterek parçayı boyamak için kullanılabilir ya da astarlı parça, sgraffito ya da mishima da olduğu gibi olduğu gibi kısmi olarak çıkartılabilir.

Astar desen halinde fırça veya puar ile ya da bal mumu veya kalıp kullanarak uygulanabilir veya ipek elek kullanılarak basılabilir (Shefer 1976: 86).

Akıtma yöntemi: Akıtma yöntemi genellikle yaş ürünlerin astarlanmasında kullanılır. Normal koşullarda hazırlanan, yoğunluğu belirlenen astar bir kap içerisine alınır. Genişçe boş bir kap ürün üzerine diğer elle astar seri bir şekilde akıtılır. Akıtma işlemi gerektiğinde yavaş yapıldığında astar ürün tarafından daha çok emileceğinden kalın astarlanır. Kuruma ve pişme sırasında dökülme ve pullanma ortaya çıkar.

Ürün yaş iken akıtma yapıldığından çabuk kurumayan astar üzerine süsleme amacıyla puar, boynuz gibi aletler ile farklı renkli astarlar akıtılarak değişik etkiler elde edilir (Çobanlı 1996: 52).

Astar dekorunun birçok farklı uygulama şekli vardır. Fırça, püskürtme, daldırma yoluyla uygulama yöntemleri var olduğu gibi, astar akıtılarak da dekor yapılabilir.

Akıtma dekorları, deri sertliğindeki veya pişirim yapılmış ürünler üzerine astar akıtılarak yapılan dekor tekniğidir. Dekorlama işleminden sonra ürünler yavaşça kurumaya bırakılır. Kurutma işleminden sonra bisküvi pişirimi ve daha sonra bünyenin niteliği ve pişme rengine göre sır seçimi yapılır. Çanakkale seramiklerinde çoğu kez beyaz veya beyaza yakın renkte astar (daldırma veya akıtma yöntemi) kullanılmış, daha sonra sulanmıştır. Kırmızı çamur üzerine beyaz astar akıtılmıştır, daha sonra farklı renk sırlarla sırlanıp pişirilmiştir (Resim-1) (Çobanlı1996:52). Özellikle hayvan figürlü örneklerinde kırmızı çamur bünye üzerine beyaz ve renkli astarlar akıtıldıktan sonra kazıma yöntemiyle figürün üzeri gerçeğine uygun fakat stilize dekor oluşturulur (Resim -2) (Suna İnan Kıraç Koleksiyonu).

Resim-1 Ayaklı kuş biçimli form. Kırmızı çamur bünye üzerine beyaz ve renkli astar akıtılarak dekorlanmıştır (Suna inan Kıraç Koleksiyonu).

Resim-2 Kaplumbağa şeklinde kutu. Kırmızı çamurlu bünye üzerine beyaz astarlı, yeşil ve mor akıtmalı şeffaf sırlıdır. Kaplumbağa kabuğu balık pulu şeklinde kazınarak çizilmiştir(Suna İnan Kıraç Koleksiyonu).

Daldırma Yöntemi: Bu yöntem ile deri sertliğinde, kuru ya da bisküvi pişirimi yapılmış ürünler astarlanır. Yaş ürün astar içine daldırıldığında yumuşayıp, deforme olacağından bu yöntem ile astarlanmaz. Hazırlanan astar geniş ağızlı bir kap içerisine alınır, yoğunluğu belirlenir. Sonra ürünler el veya maşa ile tutularak kap için deki astara daldırılır. Daldırılan ürünün astarın içerisinde bekletilme süresi iyi belirlenmelidir. (Çobanlı 1996: 53).

Püskürtme Yöntemi: Bu yöntemle astar pistole ile basınçlı hava verilerek ürün üzerine püskürtülür. Pistole ile astarlama eski bir geleneği olmayan bir yöntemdir.

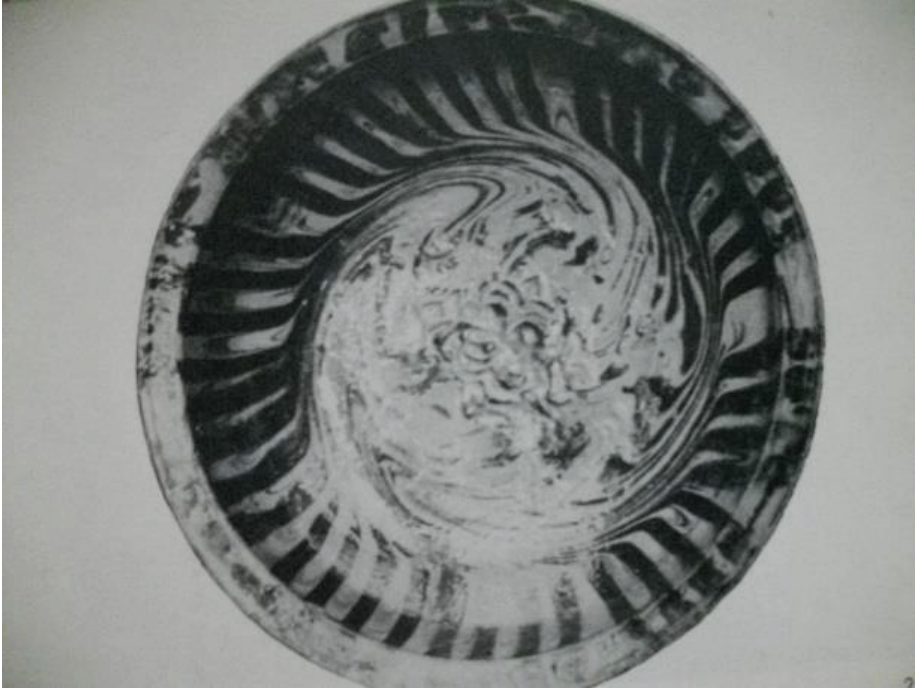
Bu yöntemde yaş, kuru, bisküvi pişirimi yapılmış ürünler astarlana bilir. Astarlama işlemi sırasında püskürtülen astar havaya karışacağından maske kullanılması gerekir. Ürünün her tarafı astarlanacak ise döner turnet üzerinde astarlanmalı astarı ürün üzerine 3 kere püskürtmek yeterlidir (Çobanlı 1996: 53).

Fırça Yöntemi: İlkel kavimlerden bu yana en çok uygulanan ve en iyi sonuçların alındığı bir dekorlama tekniğidir (Karadeniz 1997: 9). Fırça kuru ve bisküvi pişirimi yapılmış ürünlerin astarlanmasında daha iyi sonuç verir. Yaş ürün üzerinde, yeterince emilemeyeceğinden, fırça izleri oluşur. Ürünün tümünü ya da yer yer astarlamak mümkündür. Astarlanacak yüzeyin özelliği ve

süslemeye göre çeşitli kalınlıkta, sert kıllardan yapılmış özel astar fırçaları kullanılır (Çobanlı 1996: 53).

Mishima Tekniği: Desen deri sertliğindeki parçanın üzerine bir alet yardımıyla kazınır. Daha sonra kazınarak yapılan boşluklar astarla doldurulur. Parça elle tutulacak sertliğe gelince, sistire ile üstte kalan astar kazınır.

Ebru (alaca) Yöntemi: Parça astara batırılır daha sonra bu parça torna üzerinde döndürülürken açıktan koyuya çeşitli astarlar çizgi halinde sıkılır. En son koyu renkli astarı yüzeye koyuca sıkarak daha önce atılan astarların akması sağlanır. Burada en önemli nokta; astarın krema koyuluğunda ve aynı kuruma küçülmesine sahip olmasıdır (Resim-3 Gönül Öney Koleksiyonu) (Karadeniz 1997: 39).Çanakkale yöresindeki seramik ve çömleklerde sık görülen bir yöntemdir. Naylon kaplar kullanıma geçmeden önceki dönemler de bu tip tabaklar, kâseler günlük kullan kaplardır.

Resim-3 Beyaz ve renkli astarlı alaca dekorlu tabak (Gönül Öney Koleksiyonu).

Çanakkale Seramiklerinde Görülen Diğer Bezeme Teknikleri:

Sır altı Tekniği: Çanakkale seramikleri stil, kompozisyon, desen ve renk bakımından Anadolu Türk Seramiğine ayrıcalıklı bir yenilik getirmiştir. Bu seramikler kırmızı çamurlu bej renkli astar yapısıyla ve sır altı, sır üstü süslemeleriyle dikkati çeker. 19.yüzyılın ikinci yarısından ve 20 yüzyıl örneklerinde çoğunlukla sır üstü boyama kullanılmıştır. Sır altı Anadolu'da en yaygın kullanılan seramik tekniğidir. Bej ya da beyaz renkli astarla astarlanan formlar kurutulduktan sonra desenleri çizilir ve siple (renkli astar) boyanır. Bisküi pişiriminden sonra şeffaf sırla sırlanır ve uygun derecede fırınlanır. Çanakkale seramiklerinde sıraltı tekniği çoğu zaman kullanılır. Astarlanmış formların üzerine kahverengi, kahverengiye yakın mor, kırmızı, turuncu, sarı, mavi gibi renklerle uygulanan desen bu sayede açıkça seçilir. Bazen desenin daha da belirgin olması için kazınarak belirlenir (Öney 19971:2). Ayrıca günümüze çok fazla örneği gelememiş olan bazı resimli tabaklar da sır altı tekniği ile sırlanmıştır. Açık zeminli gemili tabaklarının yanı sıra, çinili köşk, balık ve zürafa gibi hayvan motiflerinin de tasvir edildiği ortası çiçek demetli ve çiçek rozetli tabaklar 19. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir.

Sır üstü Tekniği: 19.yüzyıl ikinci yarısında Çanakkale çanak ve çömlekçiliğinde sır üzerine boyanan altın yıldız, siyah mavi, beyaz, ve kırmızı gibi renkler kullanılmıştır. Sır üstü boyama tekniği karşısında Prof.Dr. Erdinç Bakla VİP Dergisindeki bir makalesinde şöyle açıklamıştır: “Sır üstü boyası diye bir boya kullanılmamıştır. Çanakkale seramikleri çoğunlukla desensiz olarak yapılır. Desenler ise o zamanlar Saat Kulesi Meydanı'nda sayıları yirmiyi bulan satış mağazalarınca yapılırdı. Yani bu desenler sır üstü boyası ile değil aksine yağlı boya ile yapılırdı. Nitekim bu desenler zamanla kurur ve dökülürler.” (Bakla 1991:19)

1.2.4 Boya Yapısı

Kaba kırmızı, ender olarak bej çamurla ve sır altı tekniğiyle işlenen Çanakkale seramikleri, özellikle ilginç desenleriyle dikkat çeker. Hatta 19.yy ikinci yarısından sonra üretilen örneklerde çoğunlukla sır üstü boyama da kullanılmıştır.

Sır altı Anadolu'da en yaygın olan seramik tekniğidir. Desen çizilir ve siple boyanır. Bazen boyama doğrudan çamur üzerine uygulanır ve fırınlanır. Çanakkale seramiklerinde çoğunlukla şeffaf sır kullanılır ve astarın krem rengi üzerinde kahverengi, kahverengine yakın bir mor, turuncu, kırmızı - turuncu, sarı ve mavi-lacivert renklerde desenler açıkça seçilir.

İlginç desenleri ile dikkatimizi bilhassa çeken 18.yy ve 19.yy birinci yarısına ait Çanakkale seramikleri, stilize ve çok etkileyici kompozisyonları ile ileri bir sanat görüşüne işaret eder. Çanakkale’de çoğunlukla çukur tabak, kâse, sürahi, testi ve vazolar yapılmıştır. En ustalıklı ve çeşitli desenlerin sayıları daha bol olan çukur tabaklarda görülmesi dikkati çeker. Şimdiye kadar Çanakkale duvar çinisi bulunmamıştır (Öney 1972: 3).

Çanakkale seramikleri boyamalarında iki tip dikkati çeker. Daha yaygın olarak desen fırça darbeleriyle işlenir. Bu boyama fırça hâkimiyeti ustalık ister. İkinci tipte konturlar daha koyu siyah, mor, kahverengiyle çizilir ve içi doldurulur.

Çanakkale seramiklerinin dekorlarında kullanılan boya ham maddeleri şunlardır:

Beyaz toprak: Köylüler ak toprak adını verdikleri beyaz toprağı Çanakkale barajının bulunduğu bölgeden alıp su ile karıştırarak kullanmışlardır.

Sarı Taş: Kimyasal analizleri tam olarak bilinmemektedir. Bu taş Sarıcaeli köyü dağından elde edilmektedir. Su ile karıştırılarak astar boya olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise bulunmamaktadır.

Siyah Taş (Mno, Şarabi):Günümüzde kullanılmamaktadır. Eski ustalar bu taşı önce fırında pişirip ezmişler, sulandırdıktan sonra sır ile karıştırarak kullanmışlardır.

Rastık Taşı: Su ile karıştırılıp sır içerisine katılarak kullanılmıştır.

Göztaş (CuSO₄·5H₂O): Yeşil renk sır elde etmek için kullanılmıştır. Göztaş suda eritilerek şeffaf sır içine katılarak kullanılmıştır.

Bakır Tozu (Tual): Biga’da bulunan bakırcılardan alınıp ezildikten sonra suda çözerek sır içine katılmıştır.

Demir Cürufu (FeO): Demir çubuklar fırında pişirildikten sonra üzerinde bulunan oksitlenmiş parçalar kazınarak ve mermer kaplarda ezilir, daha sonra sır içerisinde kullanılır.

Kobalt Oksit (CoO): Bazı çömlerlerde serpmeye olarak kullanılmıştır. Çanakkale seramikleri sır altı dekor boya renklerinin (renkli astar) yapımında kullanılan renklendiriciler ise şöyledir:

Demir oksit(FeO):Demir oksit renk veren oksitlerin en önemlisidir. Astarın renklendirilmesinde demir oksit ile katkı oranlarına ve pişirim türlerine göre sarıdan kahverengiye, griden siyaha kadar değişen renkler elde edilir. Astar bünye içinde %2-40 oranında kırmızı demir oksit katkısı ile kahverengimsi – sarımsı renklerden, koyu kahve hatta siyaha yakın renk elde edilir. Alkalili

sırlarda daha kırmızımsı, kahverengi, kurşunlu sırlarda daha mat bir renk elde edilir.

Mangan oksit (MnO_2):Seramik astarları ve sırlarının renklendirilmesinde, seramik boyalarını yapımında kullanılır. Mangan, siyah toz halinde mangan dioksit, MnO_2 , pembe renkte mangan karbonat, $MnCO_3$ olarak iki biçimde kullanılır. Mangan dioksit sırlarda pembe ve kahverenginin değişen renklerini, astarın renklendirilmesinde daha kahverengini verir. %4 mangan dioksit katkısı ile renklendirilmiş astar, kurşunlu sır altında, 1000-1040 derecelerde kahverengi, %20 oranında kullanıldığında koyu kahve bir renk verir. Astarın renklendirilmesinde % 4-20oranlarında kullanılabilir.

Kobalt oksit (CoO , Co_2O_3 , Co_3Co_4):Kobalt genellikle siyah kobalt oksit (Co_3Co_4) ve pembe renkte kobalt karbonat ($CoCO_3$) biçiminde bulunur. Kobalt oksit ile seramik astarlarında açık maviden, koyu laciverte hatta siyaha kadar değişen renkler elde edilir. Genellikle mavinin tonlarını verir. Astar içinde %2 kobalt oksit katkısı,%3 kobalt karbonat katkısından daha etkili sonuç verir, renk daha koyu mavi olur. Astara %1 -2oranlarında katıldığında mavi ve tonları % 5 oranında katıldığında siyaha yakın koyu bir lacivert elde edilir. Kobalt oksit üzerinde yapılan sırnın yapısı da rengi etkiler. Diğer oksitlerle kullanıldığında farklı renk çizelgesi elde edilebilir.

Krom oksit (Cr_2O_3):Seramik sırlarının ve astarlarının renklendirilmesinde kullanılan en değişken oksittir. Sırlarda farklı pişirim koşulları, farklı olanlar ve farklı bileşenler ile kullanıldığında kırmızı, sarı, pembe, kahverengi ve yeşilin tonlarını vermektedir. Kuvvetli bir renklendirici oksittir. Astara %2 oranında ilave edildiğinde daha koyu yeşil bir renk verir. Daha fazla astara ilave edildiğinde mat donuk bir yeşil oluşur. Astar içine % 0,5-10 oranına kadar kullanıldığında sarıdan koyu yeşile değişik renkler elde edilir. Astarlarda daha etkili bir yeşil elde etmek için astar içinde kullanılan krom oranının yarısı kadar kobalt oksit ilavesi yapılır. Demir oksit ile birlikte kullanıldığında grimsi bir yeşil elde edilir. Seramik astarlarının renklendirilmesinde krom bileşeni olan kromit de kullanılır. Doğadan çıkarılan bu metal astar ve çamurda gri, kahverengi ve siyaha yakın renkler elde edilir.

Bakır oksit (CuO , Cu_2O):Sırlarda olduğu gibi astarlarda da yeşil rengini verir. Bakır oksit katkısı ile yapılan astarlarda, kurşunlu sırlar altında çimen yeşili ve tonları, boraklı sırlar altında mavimsi yeşilimsi tonları elde edilir. Bakır oksit daha zengin bir renk potansiyeli için sıra gereksinim duyar. %2 bakır ilavesi ile hazırlanan astar, sırlanmadan pişirildiğinde grimsi bir renk oluşur (Çobanlı 1996: 35-37).

1.2.5 Sır Yapısı

Sır, seramik çamurlarının üzerinde artistik ve endüstriyel amaçla kullanılan, pişirim sonucunda elde edilen, kullanma yüzeylerini dış etkenlere daha dayanıklı hale getiren ince bir cam tabakasıdır. Çanakkale seramiklerinde sır çoğu kez astar üzerine uygulanmıştır. Çanakkale seramik atölyelerinde kurşunlu sırlar kullanılırken, 1960'larda çanak çömlek tüketimi artık iyice azalmıştı. Tüketiciler plastik ürünleri tercih ediyorlardı. Ayrıca çömlek sırlarının en önemli hammaddesi olan kurşun çok pahalıydı. Bu yüzden Çanakkale seramik atölyeleri son yıllarında sırda ergitici olarak kurşun yerine boraks kullanmaya yönelmişlerdir. Boraks, düşük derecede erimesi ve seramiğe parlak bir görünüm vermesi sonucunda Çanakkale seramiklerinin sırlarında pratik ve tercih edilen fakat seramik yüzeyinde uzun süre kalıcılığı olmayan, rutubetin etkisi ile pul pul dökülen bir hammadde olmuştur. Sırda ucuz malzeme kullanılmış olmasına rağmen, seramiğe teknolojinin gelişmesi ve alım gücünün düşmesi sonucu eskisi kadar rağbet olmadığından, yine de Çanakkale seramik atölyelerinin son döneminde mevcut satışlar üretim maliyetlerini karşılayamaz olmuştur.

Ürünlerin büyük bir çoğunluğu özellikle 19. yy. sonlarında üretilmiş olan seramikler, beyaz astarlı sır altı dekorlu ya da akıtma sırlı örneklerdir. Üretilen seramik ürünler yarı yaş halde iken, üzerine uygulanan bu astarların kırmızı çamur üzerindeki görüntüsü tamamen örtücü, kirli beyaz, bej ya da devetüyü renklidir. Sır altında kullanılan açık astar renkli şeffaf sırların etkisini artırarak görsel çeşitliliğe ve renk çizelgesine katkıda bulunmuştur.

Çanakkale seramiklerinin yüzeylerinde kullanılan renkli sırların başında yeşil, kahverengi ve sarı gelmektedir. Bu sırların oluşturulmasında renklendirici olarak metal oksitler kullanılmıştır. El dekorlu seramik ürünlerde kullanılan renkler genellikle kahverengi, mor, turuncu, kiremit rengi, sarı ve mavidir.

18. yy. seramik örneklerinde sır altı lacivert, kızıl kahverengi, morumsu kahverengi ve siyah sır altı dekorlu örnekler görülür. 19. yy. örneklerinde kızıl kahverengi, koyu kahverengi ve mangan moru sır atlı oksitler ile serbest fırça tekniğiyle yapılmış, şeffaf ve sarı sırlı ürünler yer alır. 20.yy. başlarında ise beyaz astarlı, kırmızı çamur ile geliş güzel olarak şekillendirilmiş ürün üzerine akıtılıp sarı, yeşil sır sızılarak yapılan rastlantısal dekorlu örnekler çoğunluktadır (Sanay 1989).

Eski ustalar dört çeşit sır kullanmışlardır: Kurşunlu (sülyen ve mürdesenk)sırlar, borlu sırlar, örtücü beyaz sırlar, şeffaf renkli sırlar.

Kurşunlu sırlar: Kısa kesilmiş kurşun borular iki bölmeli fırında bir tava içinde eritilerek sarı renk sır alıncaya kadar karıştırılır. Eritilmiş kızgın kurşun su içine boşaltılarak tanelere ayrılması sağlanır. Bu taneler mermer tezgâhta su ile ezilir. Böylece elde edilen mürdesenk şeffaf sır yapımında kullanılır.

Borlu sırlar: Boraks su içinde eritilir. 1/20 oranında beyaz kil ilave edilerek şeffaf sır olarak kullanılır.

Örtücü beyaz sırlar: İki bölmeli fırında kalay ve kurşunun beraber karıştırılmasıyla elde edilen sır çeşitlidir.

Şeffaf renkli sırlar: Şeffaf sır içine %5-10 oranında şarabi taşının katılmasıyla elde edilmiştir.

Bisküvi pişirimi yapıldıktan sonra şeffaf sır atılır ve bu ham sır üzerine yeşil, kahverengi, sarı gibi farklı renkte sırlar atılır.

1.3.Tarihi Çanakkale Seramiklerinin Form Özellikleri:

18.yüzyılın ikinci yarısından 20.yüzyılın sonlarına kadar devam etmiş olan Çanakkale seramikleri fonksiyonel ve fonksiyonel olmayan pek çok form çeşitliliğine sahiptir. Bunlar,

Küpler: Kulplu ve çift kulplu olarak iki şekilde biçimlendirilmiş formlardır. Fırça darbeleriyle stilize çiçek ve yaprak motifleriyle süslenmiştir.

Testiler: Tarihi Çanakkale seramiklerinde 19.yüzyılın başlarından 20.yüzyıl sonlarına kadar üretilmiş olan şişman gövdeli stilize kuş başlı, şişman gövdeli üstü barbotin tekniğiyle süslenmiş kabaralı ve rozetli, ağızları at başlı, boyunları kanatlı, ayaklı ve halka gövdeli (simit) testiler olmak üzere çok çeşitli form ve şekillere sahiptirler.⁵¹

Kase ve Tabaklar: Genellikle çapları 15-20cm,yükseklikleri ise 10-15 cam olan bu kaplardır. Ayrıca kapaklı kase ve şekerlik formları da bulunmaktadır. Çoğunlukla şekerlik ve kapaklı kaselerde kahverengi, krem ve yeşil akıtmaların yanında kabara, çiçek ve rozetlerle bezenmiştir.

Vazo ve saksılar: Çift kulplu kupa, kulpsuz hantal gövdeli vazolar ve çoğunlukla ağzı boğumlu vazo ve sürahiler üretilmiştir. Tek renk sarı, yeşil kahverengi dalgalı, üzerleri çiçek ve yaprak soyut kabarılarıyla bezenmiştir.

Çanakkale seramiklerinde mangallar, hayvan ve insan şeklinde çok çeşitli kullanım amacı olan şişe v.b. kaplar gibi farklı form çeşitleri de görülmektedir.(Öney 1991:9-15) (Resim-4)

⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Erdinç BAKLA, Antika Kültür Dergisi, İnsan Testi, Armut Testi Simit Testi, Sayı:1, İstanbul,1994

Resim-4 Balık Biçiminde Şişe. Gövdesinde kabara ve çiçek rozeti bulunan barbotin tekniğiyle süslenmiştir. Krem astar üzerine hardal sarısı ve yeşil akıtma astar uygulanmıştır.

2. ÇANAKKALE SERAMİKLERİ'NİN YENİDEN ÜRETİMİNE YÖNELİK ÇAMUR DENEMELERİ⁵²

2.1. Çamur Denemeleri

Tarihi Çanakkale seramiklerinde bulunan bej rengini elde edebilmek için üç çeşit çamur hazırlanmıştır. Çamur hazırlanırken Menemen ve Söğüt çamurları kullanılmıştır. Çamurlar tartılarak homojen bir şekilde dağılması amacıyla iyice yoğurulmuştur.

⁵²Bu kısımda yer alan denemeler, 2012-2014 tarihleri arasında DEÜ GSF Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Eski Çini Onarımları Anasanat Dalı öğretim elemanları tarafından yürütülmüş ve tamamlanmış olan “Tarihi Çanakkale Seramiklerinin Üretim Teknolojisi, Teknikleri ve Yeniden Üretimi” adlı proje kapsamında tamamlanmıştır.

Deneme 1: 100gr Menemen Çamuru-1000gr Söğüt Çamuru

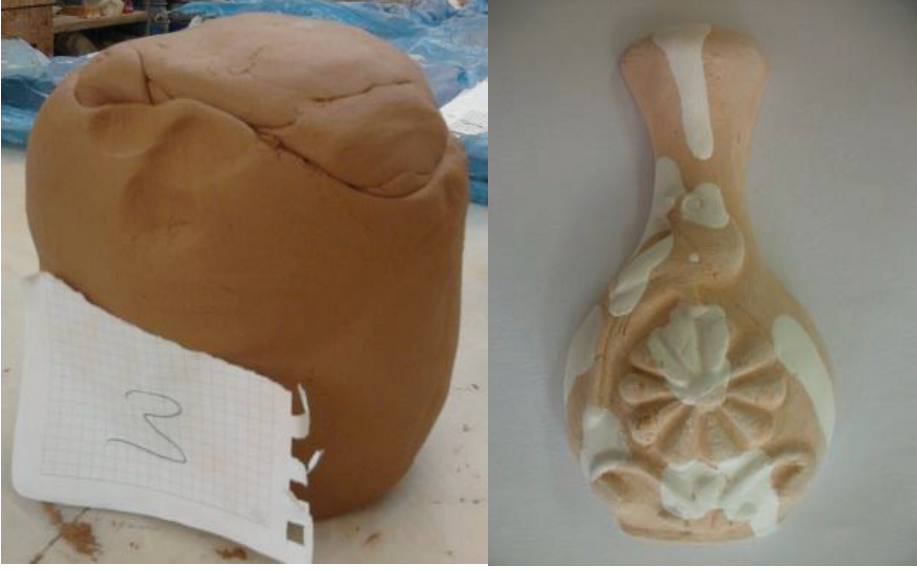

Resim-5 Deneme 1 için çamur karışımının yoğrulma aşaması ve 920°de pişme rengi

Deneme 2: 200gr Menemen Çamuru-1000gr Söğüt Çamuru

Resim-6 Deneme 2 için çamur karışımının yoğrulma aşaması ve 920°de pişme rengi

Deneme 3: 300gr Menemen Çamuru-1000gr Söğüt Çamuru

Resim-7: Deneme 3 için çamur karışımının yoğrulma aşaması ve 920°de pişme rengi

2.2. Astar Denemeleri

Üç çeşit astar kullanılmıştır. Denemelerin bir kısmı tamamen astarlanırken bir kısmı Çanakkale seramiklerinde çok yaygın olarak kullanılan akıtma astar tekniği uygulanmıştır. Kullanılan astarlar Söğüt astar, Söğüt-Kütahya (karışık) astar, Kütahya astardır. Astarlar deri sertliğinden biraz daha yumuşakken çamur üzerine daldırma ve akıtma yöntemleri kullanılarak uygulanmıştır. 920° C de bisküvi pişirimi yapılmıştır.

Söğüt Astar: Düz ve yarı form şeklindeki plakalara uygulanan bu astar fırından çıktığında pembemsi bir renk almıştır. Çatlama olmadığı gibi dört çamura da uyum sağlamıştır. Fakat renkli sır uygulaması yapılan kırmızı çamurlu plakalarda yer yer astar silik görünmüştür.

Resim-8: Deneme 1'deki çamurun üzerine Söğüt astarı kullanımı

Resim-9: Deneme 2'deki çamurun üzerine Söğüt astarı kullanımı

Resim-10: Deneme 3'deki çamurun üzerine Söğüt astarı kullanımı

Söğüt-Kütahya(karışık) astar: 50gr Söğüt Astara 50gr Kütahya Astar karıştırılmıştır. Düz ve yarı form şeklindeki plakalara uygulanan bu astar fırından çıktığında kırık beyaz renk almıştır. Çatlama olamadığı gibi dört çamura da uyum sağlamıştır.

Resim-11: Deneme 1'deki çamurun üzerine Söğüt- Kütahya astarı kullanımı

Resim-12: Deneme 2'deki çamurun üzerine Söğüt- Kütahya astarı kullanımı

Resim-13: Deneme 3'deki çamurun üzerine Söğüt- Kütahya astarı kullanımı

Kütahya Astar: Düz ve yarı form şeklindeki plakalara uygulanan bu astar fırından çıktığında beyaz bir renk almıştır. Deneme 1,2 ve 3 nolu çamurlarla uyum sağlamıştır.

Resim-14: Deneme 1'deki çamurun üzerine Kütahya astarı kullanımı

Resim-15: Deneme 2'deki çamurun üzerine Kütahya astarı kullanımı

Resim-16: Deneme 3'deki çamurun üzerine Kütahya astarı kullanımı

2.3 Sır Altı Dekorlu Denemeler

Kırmızı Çamur Bünye Üzerinde Uygulanan Sır Altı Dekorları

Birinci Deneme: İki pişirim fırınlama yapılmıştır. Bisküvi ve sırlı pişirim. Sır altı dekoru günümüz çini boyları ile Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sırları kullanılmıştır (980 °C). Renkler canlı, fakat sırda çatlaklar oluşmuştur.

Resim-17

İkinci Deneme: Çini boyaları ve Söğüt- Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sırsı ve Söğüt sırsı %50 - % 50 karıştırılarak kullanılmıştır. Renkler Tarihi Çanakkale seramiklerinde kullanılan renklere yakın renkler çıkmıştır.

Resim-18

Üçüncü Deneme: Çini boyaları ve Söğüt astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Söğüt sırsı kullanılmıştır. Renkler normal çıkmıştır.

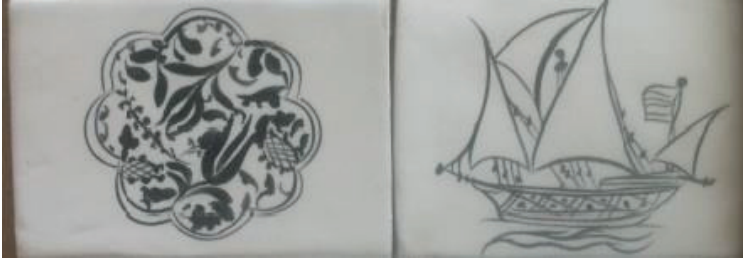
Resim-19: 1 Nolu Çamur (Deneme 1) Bünye Üzerinde Uygulanan Sır Altı Dekorları

Dördüncü Deneme: Çini boyaları ve Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sırası kullanılmıştır. Renkler canlı, fakat sırda çatlaklar oluşmuştur.

Resim-20: Kütahya astar üzerine dekor denemeleri

Beşinci Deneme: Çini boyaları ve Söğüt- Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sırası ve Söğüt sırası %50 - % 50 karıştırılarak kullanılmıştır. Renkler Tarihi Çanakkale seramiklerinde kullanılan renklere yakın renkler çıkmıştır.

Resim-21: Söğüt- Kütahya astar üzerine dekor denemeleri

Altıncı Deneme: Çini boyaları ve Söğüt astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Söğüt sırası kullanılmıştır. Renkler normal çıkmıştır.

Resim -22: Söğüt astar üzerine dekor denemeleri

2 Nolu Çamur (Deneme 2) Üzerinde Uygulanan Sır Altı Dekorları

Yedinci Deneme: Çini boyaları ve Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sırası kullanılmıştır. Renkler canlı, fakat sırda çatlaklar oluşmuştur.

Resim-23: Kütahya astar üzerine dekor denemeleri

Sekizinci Deneme: Çini boyaları ve Söğüt- Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sıırı ve Söğüt sıırı %50 - % 50 karıştırılarak kullanılmıştır. Renkler Tarihi Çanakkale seramiklerinde kullanılan renklere yakın renkler çıkmıştır.

Resim- 24: Söğüt- Kütahya astar üzerine dekor denemeleri

Dokuzuncu Deneme: Çini boyaları ve Söğüt astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Söğüt sıırı kullanılmıştır. Renkler normal çıkmıştır.

Resim-25: Söğüt astar üzerine dekor denemeleri

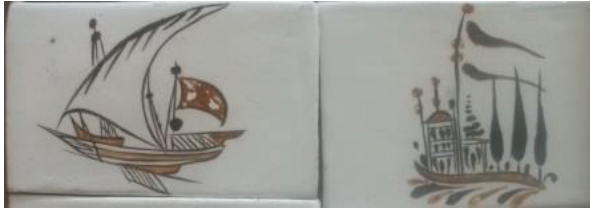
3 Nolu Çamur (Deneme 3) Üzerinde Uygulanan Sır Altı Dekorları

Onuncu Deneme: Çini boyaları ve Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sıırı kullanılmıştır. Renkler canlı, fakat sırda çatlaklar oluşmuştur.

Resim-26: Kütahya astar üzerine dekor denemeleri

Onbirinci Deneme: Çini boyaları ve Söğüt- Kütahya astarı karıştırılarak kullanılmıştır. Kütahya sırası ve Söğüt sırası %50 - % 50 karıştırılarak kullanılmıştır. Renkler Tarihi Çanakkale seramiklerinde kullanılan renklere yakın renkler çıkmıştır.

Resim- 27 Söğüt- Kütahya astar üzerine dekor denemeleri

2.4 Sır Denemeleri

Kırmızı bünye ve üç astar üzerinde yapılan denemelerde renkler istenilen şekilde çıkmıştır. 950 ° oluşan sır deneme sonuçları:

Birinci Deneme: Mangan Oksitli Sır Denemeleri

1 Numaralı Sır			
1	0,2 Al ₂	1,2	% 3
PbO	O ₃	SiO ₂	MnO

Resim-28Mangan Oksitli sır denemeleri (% 70 Sülyen, % 16 Kaolin, % 14 Kuvartz)

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

2 Numaralı Sır (eski 8)

0,7 PbO	0,2 Al ₂ O ₃	1,4 SiO ₂	% 3 Mn O
0,3 Na ₂ O		0,6 B ₂ O ₃	

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-29 Mangan Oksitli sır denemeleri (%41,4 Sülyen, %29,6 Kristal Borax, %13,3 Kaolin, %15,5 Kuvarts)

3 Numaralı Sır (eski 9)			
--------------------------------	--	--	--

0,6 Na ₂ O	0,1 Al ₂ O ₃	1,2 SiO ₂	% 3 Mn O
0,4 Pb O		1 B ₂ O ₃	

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-30 Mangan Oksitli sır denemeleri %24,7 Sülyen, %33,4 Borik Asit, (%17,0 Kalsine Soda, %7 Kaolin, %17,8 Kuvarts)

İkinci Deneme: Bakır Oksitli Sır Denemeleri

4 Numaralı Sır (eski 2)			
0,5 PbO	0,2 Al ₂ O ₃	2,5 SiO ₂	% 2 CuO
0,2 CaO		0,5 B ₂ O ₃	
0,3 K ₂ O			

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-31Bakır Oksitli sır denemeleri(% 27,8Feldispat (ortoklas, % 3,4 Potas, % 5,0 Mermer, Tebeşir, % 15,5 Borik Asit, %28,6Sülyen, %19,5 Kuvvars)

5 Numaralı Sır (eski 3)			
0,5 Na ₂ O	0,1 Al ₂ O ₃	1,5 SiO ₂	% 3 CuO
0,5 PbO			

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-32Bakır Oksitli sır denemeleri (%20,8 Feldispat (Albit), %15,9 Kalsine soda, %42,9 Sülyen, %20,2 Kuvarts)

6 Numaralı Sır (eski 4)			
1 PbO	0,1 Al ₂ O ₃	1,8 SiO ₂	% 3 CuO
		0,4 B ₂ O ₃	

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-33Bakır Oksitli sır denemeleri (%57 Sülyen, %6 Kaolin, %24 Kuvarts, %12 Borik Asit)

7 Numaralı Sır (eski 5)			
0,8 PbO	0,2 Al ₂ O ₃	2 SiO ₂	% 2 CuO
0,2 Na ₂ O			

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-34Bakır Oksitli sır denemeleri (%51 Sülyen, %6 Kalsine Soda, %14 Kaolin, %27 Kuvarts)

Üçüncü Deneme: Demir Oksitli Sır Denemeleri

8 Numaralı Sır (eski 6)			
1	0,13	0,98	% 3 Fe
PbO	Al ₂ O ₃	SiO ₂	O

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-35Bakır Oksitli sır denemeleri (%70 Sülyen, %18 Kuvarts, %12 Kaolin)

9 Numaralı Sır (eski 7)			
1	0,13 Al ₂	0,98	% 2 Fe
PbO	O ₃	SiO ₂	O

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-36Bakır Oksitli sır denemeleri (%70 Sülyen, %18 Kuvarts, %12 Kaolin)

1 Nolu Çamur (Deneme 1) Üzerinde Sır Denemeleri

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-37Kütahya sır üzerine akıtma sır denemeleriKütahya sır üzerine 5, 8, 3 numaralı sırlar kullanılmıştır.

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-38Akıtma sır denemeleri 8 numaralı sır üzerine 4, 5, 3 numaralı sırlar akıtılmıştır.

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-39Mangan ve Bakır oksit sır denemeleri. Deneme plakasının üst kısmında3 numaralı sır kullanılmıştır. Alt kısmında ise 5 numaralı sır kullanılmıştır.

2 Nolu Çamur (Deneme 2) Üzerinde Sır Denemeleri

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-40Kütahya sır üzerine akıtma sır denemeleri
Kütahya sır üzerine 5, 8, 3 numaralı sırlar kullanılmıştır.

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-41 Akıtma sır denemeleri

8 numaralı sır üzerine 4, 5, 3 numaralı sırlar akıtılmıştır.

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-42Kütahya sır üzerine akıtma sır denemeleri
Deneme plakasının üst kısmında 3 numaralı sır kullanılmıştır.
Alt kısmında ise 5 numaralı sır kullanılmıştır.

2 Nolu Çamur (Deneme 2) Üzerinde Sır Denemeleri

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-43Kütahya sır üzerine akıtma sır denemeleri
Kütahya sır üzerine 5, 8, 3 numaralı sırlar kullanılmıştır.

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-44Akıtma sır denemeleri
8 numaralı sır üzerine 4, 5, 3 numaralı sırlar akıtılmıştır.

Kütahya Astar

Kütahya-Söğüt Astar

Söğüt Astar

Resim-45Kütahya sır üzerine akıtma sır denemeleri
Deneme plakasının üst kısmında 3 numaralı sır kullanılmıştır.
Alt kısmında ise 5 numaralı sır kullanılmıştır.

Sonuç

Çanakkale'nin yerel kültürünün bir parçası olan tarihi seramiklerin yok olup gitmesini önlemek, bu kültürel birikime sahip çıkmak gereklidir. Ticaret yolu ile farklı kültürlerin de etkilemiş olduğu bu yaratıcı ürünler, Çanakkale'nin toprak yapısının çömlek üretimine son derece uygun olması özelliği ve Çanakkaleli ustaların yaratıcı kimliği ile birleşince Çanakkale'nin kendine özgü seramikleri ortaya çıkmıştır. Form çeşitliliğine ve teknik üretim zenginliğine sahip Çanakkale seramikleri farklı duruş ve ifadeleriyle özel bir yere sahiptirler. Bu eserler ne yazık ki kimi zaman kaba olarak nitelendirilmişlerdir. Fakat kendine özgü olan bu halk sanatını tekrar değerlendirmek, konu ile ilgili yeni sanatsal açılımlar ile mümkün olabilir. Çanakkale seramikleri çok değişik renkli form ve dekorlarıyla coşkun karakterleri ve canlılıkları ile sanatsal yaratıcılık açısından son derece zengin birer hazine niteliğindedir.

Bu çalışmada geçmişte Çanakkale Seramik atölyelerinin kullandıkları üretim yöntemleri ve yapmış oldukları ürün çeşitliliği sunulmuş, Çanakkale Seramiklerin de yer alan teknikler uygulanarak günümüzde Çanakkale de atölyelerde yapılan seramik çalışmaları ile tarihi Çanakkale seramikleri temel alınarak çamur, astar, sır altı boyası ve sırların bünyesel etkileşimlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Çanakkale'deki kil yataklarından örnek killer alınamadığı için bej renkli kil elde edilmeye çalışılmıştır. Yapılan denemelerde görülen örneğin; Üç nolu çamur denemesi 920°C ki pişirim sonucu ile bej renge yakın renk elde edilmiştir. Yapılan astar denemelerinde ise Kütahya astar Menemen çamurunda bisküvi pişirimi sonrası çatlama ve atmalar olmuştur. Hazırlanan diğer çamurlarda astarlar uyum sağlamıştır. İstenilen boya renkleri Çanakkale seramiklerinin farklı fırça kullanış teknikleri ile elde edilmiştir. Tarihi Çanakkale seramiklerinin, sülyen, boraks ve kaolin, sodyum gibi hammaddeler kullanılarak renk veren oksitler ile birlikte, 950°C'de elde edilen sır bünyeleri oluşturulmuştur. İki nolu çamur denemesi üzerinde görülen akıtma astarlı şeffaf sırlı denemede elde edilen sonuç kullanılan yeşil renk ve sır sonucuna göre 19.yüzyıl sonu 20.yüzyıl başı aslan biçimli kapta kullanılmış olan uygulamayla benzerlik göstermektedir.⁵³

⁵³ Altun, Ara, *Çanakkale Seramikleri*, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1996

İkinci denemede uygulanan, söğüt astarı üzerine bakır oksitli sır reçetesi sonucunda, bir başka aslan biçimli kaptaki teknolojik uygulamayla benzerlik göstermektedir.

Elde edilen bu denemeler, tarihi Çanakkale seramikleri buluntuları ile deneme bünyeleri karşılaştırılarak aralarındaki benzerlikler ve uyum incelenmiştir. Çanakkale seramikleri üzerinde kullanılan renkli sırlı bünyelerin renklerine çok yakın şekilde sırlı bünyeler elde edilmiştir. Sonuçta yapılan araştırmalar, incelemeler ve denemeler göstermiştir ki, Tarihi Çanakkale Seramikleri teknolojik ve teknik olarak günümüzde yeniden üretilebilir ve yeni tasarımlarla devam ettirilerek yaşatılabilir.

Kaynakça

Altun, Ara, *Çanakkale Seramikleri*, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1996

Akşidil, Akarca, “Gemi Tabakası Tasvirli Çanakkale Tabakası ve Ressamı” **Sanat Tarihi Yıllığı**, Sanat Tarihi Enst., 1976-1977

Arcasoy, Ateş (1983), *Seramik Teknolojisi*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul,

Bakla, Erdinç, “Çanakkale Seramiğine Saygı”, **VİP Dergisi**, İstanbul, 1991
Çobanlı, Zehra, *Seramik Astarları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1996

Doğer, Lale, “İzmir Agorası Kazılarında Çanakkale Seramikleri ve Diğer Talep Noktaları”, **Çanakkale Seramikleri Kolokyumu**, 2007

Demircan, Şerife Eda, Tarihi Çanakkale Seramiklerinde Astar, Sır Altı Boyaları ve Sırın Bünyesel Etkileşimleri, 2013

Hommer, Frank, *The Potter's Dictionary of Materials and Technique*, New York, 1975

Karadeniz, Gülay, *Tarih Boyunca Seramik Sanatında Astarın Kullanımı ve Çanakkale Yöresi Killeri ile Perdahlı Astar Uygulamaları*, Yüksek lisans Tezi, 1997

Küçükbiçmen, Esin, *Çanakkale Seramiklerinde Hayvan Figürleri ve Günümüz Yorumları*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007

Öney, Gönül, *Türk Devri Çanakkale Seramikleri*, Türk Matbaacılık San., Ankara, 1971

Öney, Gönül, Çanakkale Ceramics “Turkish Tile and Ceramics” **Sadberk Hanım Museum**, İstanbul, 1991

Sanay, Filiz, Türk Dönemi Çanakkale Seramiklerinin Dünyü ve Bugünü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989

Shefer, Thomas, *Pottery Decoration*, London, 1976